

Nádas Sándor

Meddig megy el?

Sándor Erzsi: meddig jössz

Ha az ember efféle könyvcímmel találkozik, amely csupa kisbetűből áll, mint a nemecsekernő, és a helyesírás szabályainak is tudatosan ellentmond (tudniillik nincs hozzá kérdőjel a végén, pedig járna), joggal vélelmezi, hogy fenáll a posztmodernizmus gyanúja. S ha ehhez még hozzátesszük, hogy a borító (terv: Gerhes Gábor) egy esős országúti képet rögzít, melyet egy éjszakai órán pillanthatunk meg egy személyautó volánja mögül, s ha jobban szemügyre vesszük a dolgot, láthatjuk, hogy a gépkocsi kilométerórája a nulla közelében tartózkodik, vagyis az autó áll, a címben feltett kérdésre már akkor megkapjuk a választ, amikor még ki se nyitottuk a könyvet.

semeddig.

Az olvasás aztán tudatosítja bennünk, amit egyébként már korábban is gyanítottunk, hogy nincs itt szó semmiféle posztmodernről (bár némi időkezelési anomáliák alkalmazásával hódolva lesz azért a korszellemnek), egyszerűen csak egy kis játékos szabályszegésről van szó, amely a szerzőnek talán a legerősebb oldala. Sándor Erzsi besorolhatatlan, ne mondjuk kezelhetetlen alkotó, akiről egy rendes, szabályos életrajzot nem lehet írni, holott az élete nyitott könyv, maga is azt írja egy ideje, különféle könyvekben elhelyezve. Sándor Erzsi műfaja ő maga, ugyanazt adja színművészként, rádióriporterként, szülőként, újságíróként, könyvszerzőként (hogy csak néhány szerepét soroljuk fel), bátor, provokatív, okos, szellemes, elfogult és gátakat nem ismerő ember, akinek társaságában soha nem unatkozhatunk, többek között azért, mert soha nem tudhatjuk (gyanítom: ő se), mi lesz a következő lépése. Sándor Erzsi nem regényeket ír vagy novellákat, de még csak publicisztikákat vagy tárcákat sem, Sándor Erzsi sándorerzsiket ír, esetleg sinyákat, afféle keserédes dumatekercseket, melyekben a kegyetlen őszinteséget mézes nyelvi bonbonok teszik emészthetővé. (Aki olvasta korábbi könyveit, a

*Szegény anyám, ha látnám*ot és az *Anyavalya* címűt, tudja, miről beszélek. Aki még nem olvasta, tegye.)

Ezúttal azonban mégis regénynek fogjuk nevezni a művet, nem minden alap nélkül, bár rögtön hozzá is tesszük, hogy afféle sándorerzsis regény ez, mely megőrzi a korábbi művek jellegzetességeit is – elég a frappáns párbeszédekre vagy az anekdotikus történetfűzésre utalni itt. *De a meddig jössz*ben mégiscsak van egy regényes alaptörténet, ami szerkezetét is adja a könyvnek, vagy mondjuk így, árbócát, melyre apróbb-nagyobb vitorlaként kapaszkodnak a vidéki színházi élet vándoranekdotái: s míg az utóbbiak életteliek, nyersek, kacagtatóak és megrendítőek, az előbbi – mármint a szerelmi szál – talán a sok retusálás miatt, alig tud túlemelkedni a közhelyszerű alaptörténet paneljein. Vagyis a könyv ott jó igazán (de ott aztán igazán jó), ahol a szerző önmagát adva fürdik a valóságban, s szinte szociológiai pontossággal – de szépírói igénnyel – ábrázolja a színészvilág pokoli bugyrait, múló szépségeit és nem múló fájdalmait, emlékezetes alakjait és a borzongató környezetét. Azt a végletes kiszolgáltatottságot, melyben a vidéki színész élt, él: kiszolgáltatottságot sikeréhségnek és alkoholszenvedélynek, basáskodó rendezőknek és bunkó polgármestereknek, tehetségtelen partnereknek és nyomorkörnyéki életkörülményeknek. Ez az a világ, amelyet a szerző tökéletesen ismer, és bravúrosan képes ábrázolni.

Az alaptörténet egy rövidéletű szerelem históriája. Lili, a harmincas évei közepén járó vidéki színésznő beleszeret Miklósba, az erősen ötvenes híres fővárosi rendező-színészbe. Sőt, ha jól értjük a dolgot, már eleve bele volt szeretve, hiszen már jó tíz év előtt, a főiskolán – ahol Miklós a tanára volt – erős rajongást érzett iránta. S most, hogy a férfi vendégrendez egyet az ország e távoli pontján (a könyvben nincs leírva, de a rendezendő műben ráismerhetünk Goldoni Chioggia-i csetepatéjára, melynek egyik főszerepe, nyilván nem véletlenül, az ifjú Sándor Erzsi egyik nagy sikere volt annak idején), a szerelem újra lángra kap, s ez a láng ezúttal a férfit is megperzseli. Mester és tanítvány viszony tehát, méghozzá a klasszikus fajtából, idősebb férfi, fiatalabb nő, alá-fölérendeltségi viszony, ráadásul a munkahelyi és magánéleti bonyodalmakat elkerülendő a kapcsolat csakis titkos lehet. (Pesten feleség, vidéken kollégák.) Na, ez az a felállás, aminek hosszú távú fennmaradására magára valamit is adó bukméker nem kínál oddszokat. Itt sem ér minket meglepetés. Lili az első pásztorórák után kezdi szűknek érezni a kölcsönlakást, s addig noszogatja, kérleli, fenyegeti a férfit, amíg az kénytelen-kelletlen kilép a komfortzónájából, és a lebukás veszélyét kockáztatva outdoor programokat is hajlandó szervezni.

Városszéli éttermek, lakásszínházi előadás és egy rövid londoni út: ennyit tud a lány elérni, de arra, amit igazán szeretne, tudniillik, hogy a férfi felborítsa érte addigi, remekül kipárnázott életét, esélye sincs. Mária, a feleség, egy idő után elveszti türelmét (nyilván sok mindent tudott addig is, de remélte, hogy a liaison hamarosan véget ér), egy római úton ultimátumot ad a férjének, aki ekkor lezárja a Lili-affért. Így már azt sem tudja meg, hogy a lány terhes: a regény végén Lili elveteti a gyereket, és sebzett szívvel visszaáll a világot jelentő deszkákra.

Bár e lírai történet is tele van apró írói bravúrokkal, tűpontos leírásokkal és remek megfigyelésekkel, a képlet, melynek csak egy megoldása van, nem ad lehetőséget az elmélyült ábrázolásra. Ráadásul azáltal, hogy a főszereplő, Lili a regény narrátora, s az ő (elfogulatlannak igazán nem mondható) szemén keresztül látjuk a világot, Miklós és különösen Mária alakja súlytalanná válik. Így aztán először azt nem értjük, miért választotta a férfi mégis őt, aztán meg azt, miért választaná Lili ezt a férfit.

Persze, ott van még a szerelem misztériuma, amit megélni kell, nem magyarázni. De akkor meg nincs mit gyászolni: hőseink megmerítkeztek benne, legalább lesz mire visszaemlékezniük öreg korukban.

Sándor Erzsi első könyvében saját családját írta meg, másodikban a felmenőit, a harmadikban színészkorának eseményeit dolgozta fel. Élete második felét újságíróként töltötte. Kíváncsian várjuk azt a művét, melyben majd ezeknek az éveknek állít emléket.